

Ellenanyag alapú biológiai
therapiák 2.
Monoklonális antitestek 1.

Gyógyszerészeti Biotechnológia
2010.11. 24.

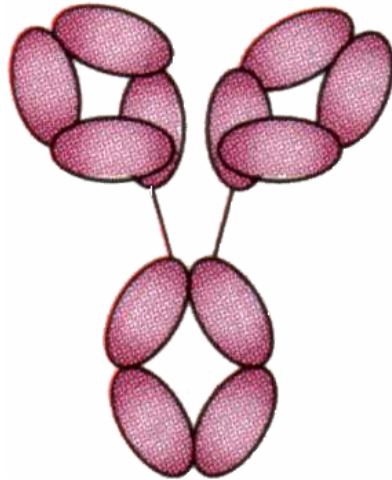
Monoklonális antitestek, mint terápiás anyagok fejlesztése

1. Rágcsáló antitestek
2. Kiméra antitestek
3. Humanizált antitestek
4. Humán antitestek

Tulajdonságai miatt IgG molekulákat használnak a terápiában.

- Hosszú biológiai féléletidő (~21 nap)
- ADCC, CDC kiváltására is alkalmas

Rágcsáló antitestek

A monoklonális antitestekkel történő első terápiás próbálkozásokkor rágcsáló antitesteket használtak.

Az első emberben használt antitest az OKT3 (anti-CD3) volt.

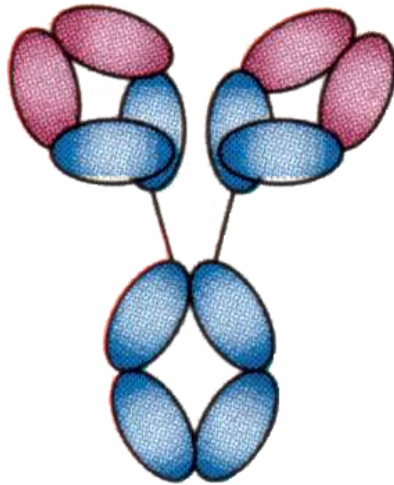
A kezelés hatásos volt számos esetben, ismételt alkalmazáskor azonban súlyos immunreakciók léptek fel.

PROBLÉMA: HAMA (human anti-mouse-antibodies)

Noha konzervált az Ig-ok konstans része, mégis számos különbség van az emberi és a rágcsáló Ig-k között.

HAMA-t 8-12 nappal a kezelés után tudnak kimutatni, a csúcskoncentráció 25-30 nap után van.

Kiméra antitestek

A kiválasztott rágcsáló monoklonális antitest Fv régióját kódoló géneket hozzákapsolják egy humán antitest Fc részét kódoló génjeihez.

A kiméra antitestek kb. 75%-a humán.

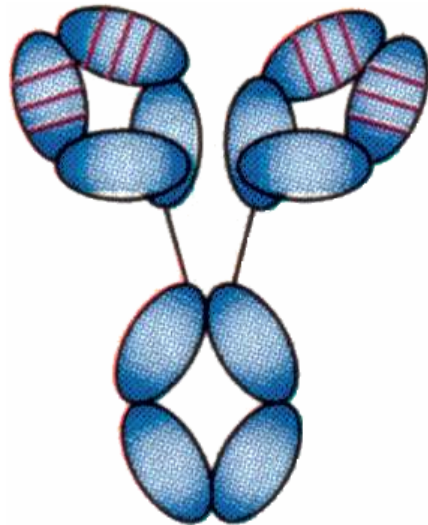
Az antigén specificitása megegyezik az eredeti rágcsáló antitestével azonosak.

Az in vivo féléletideje és az effektor funkciói az eredeti humán antitestével azonosak.

PROBLÉMA: HACA (human anti-chimeric-antibodies)

Kevésbé immunogének, de még mindig szignifikáns antitest választ váltanak ki.

Humanizált antitestek

Ha a kiválasztott rágcsáló monoklonális antitestjének csupán a CDR részeit ültetik át egy humán antitestbe humanizált antitesteket kapnak.

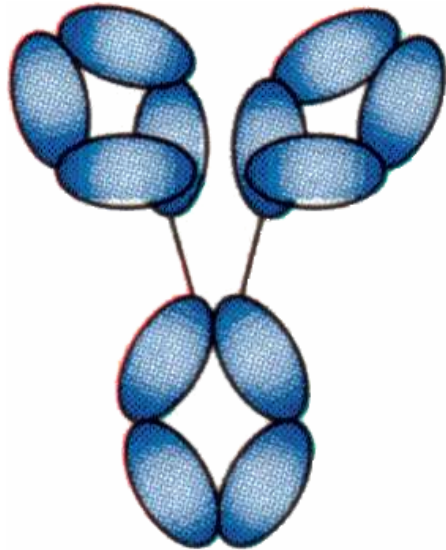
A humanizált antitestek > 90%-a humán.

Az antigén specificitása megegyezik az eredeti rágcsáló antitestével azonosak.

Az in vivo féléletideje és az effektor funkciói az eredeti humán antitestével azonosak.

Már több humanizált antitest is kapható a kereskedelemben, a humanizált antitestek immunogenitása azonban még nem teljesen ismert.

Humán antitestek

A végső cél, hogy a terápiában teljesen biokompatibilis monoklonális antitesteket használjanak.

Humán B-sejt hibridómák előállítása számos akadályba ütközik.

Pl. az antigének gyakran „saját” proteinek, amelyeket felismerő B-sejtek kisselektálódnak.

A következő két módszerrel azonban lehetséges humán monoklonális antitestek előállítása:

- **Phage display**
- **genetikailag módosított egerek**

Hagyományos mAb

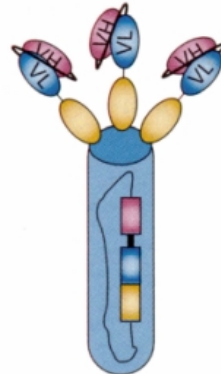

immunizálás
a cél Ag-nel

hibridóma
technika

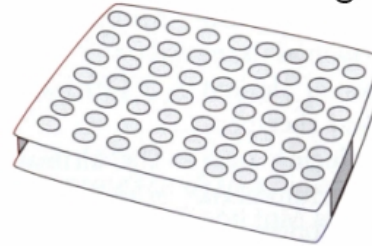

Fág display

Fág Ab könyvtár

szelektálás a
cél Ag-en

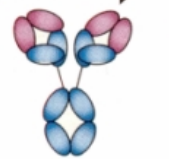
screening
(szűrés)

legjobb mAb
kiválasztása

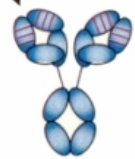
egér mAb

Kimeri-
záció

kiméra mAb

CDR graft

**humanizált
mAb**

Humán antitest egér

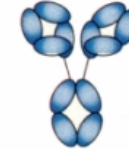
immunizálás
a cél Ag-nel

hibridóma
technika

screening
(szűrés)

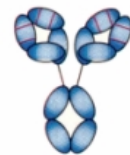
legjobb mAb
kiválasztása

humán mAb

szelekció a cél Ag-nen
re-Screening

a legjobb VH és VL
konstrukt kiválasztása

humán mAb

Phage display

Nehéz lánc

- 1) V_H (~65), D_H (27) és J_H (6) gének amplifikációja PCR-ral
- 2) Ligáció (~ 10.000 féle variáció)

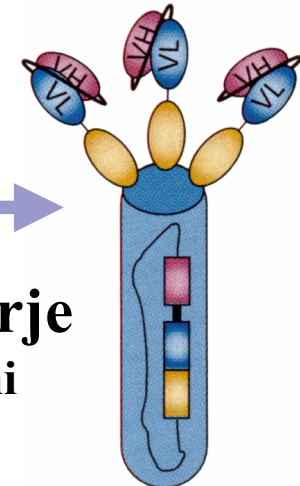
Linker

lehetővé teszi a könnyű és nehéz lánc CDR-ek megfelelő orientációját

Fág genomba klónozás

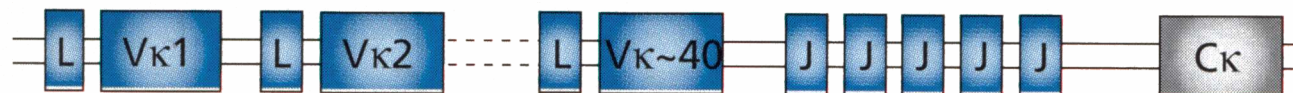
Bakteriofág kapszid fehérje

Segítségével expresszálódik a mini antitest a bakteriofág felszínén

- 2) Ligáció (~ 200 féle variáció)

- 1) $V_κ$ (~40) és $J_κ$ (5) gének amplifikációja PCR-ral

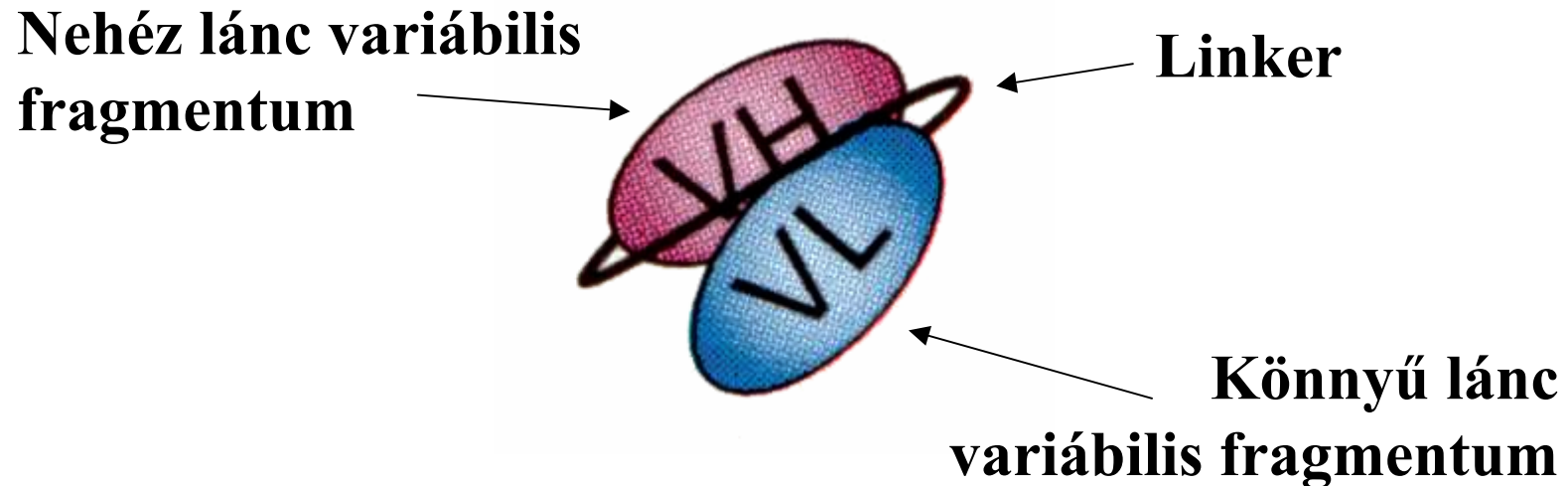
Könnyű lánc

ScFv

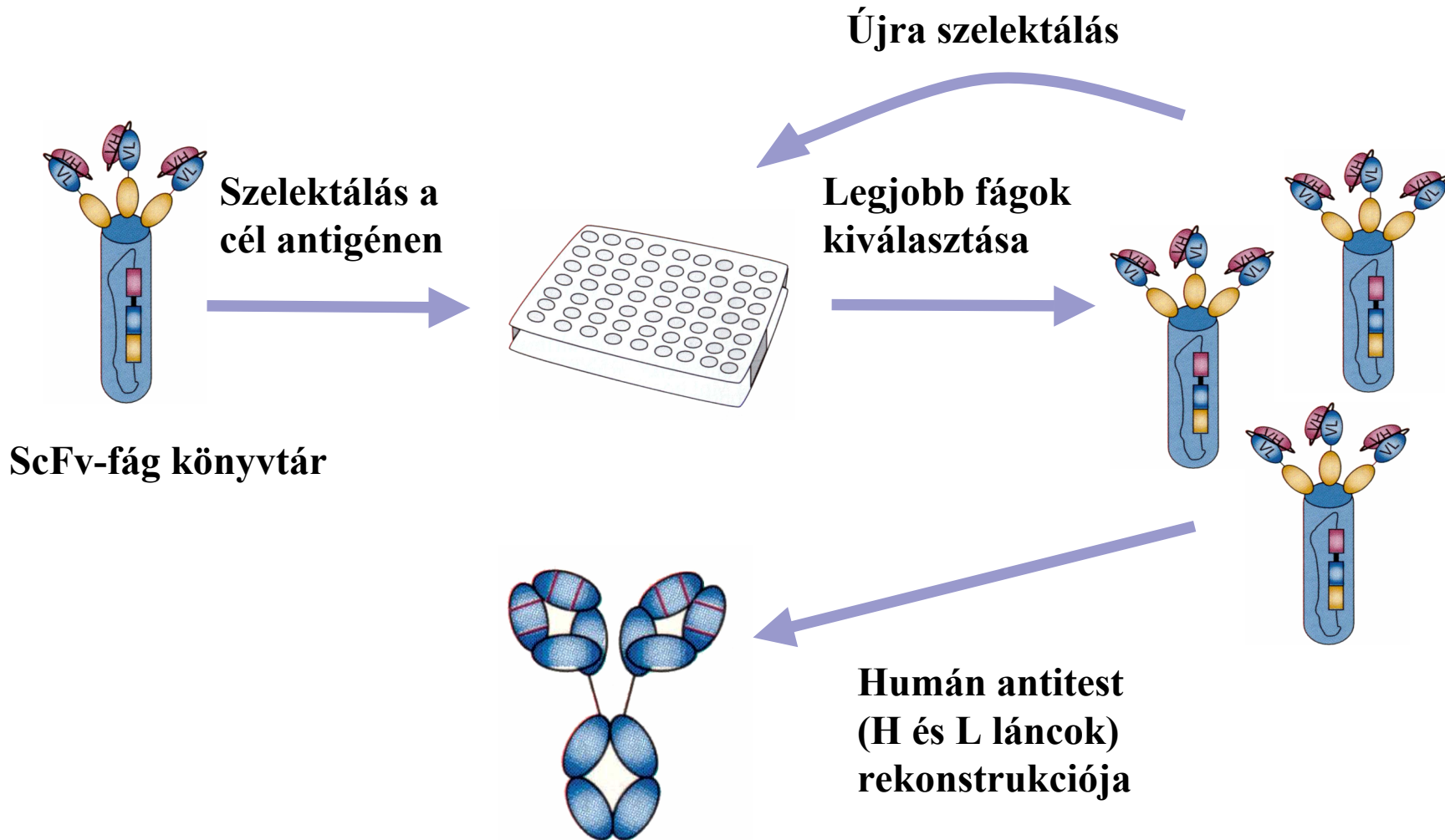
Single chain variable fragments

Egyetlen láncú variábilis fragmentumok

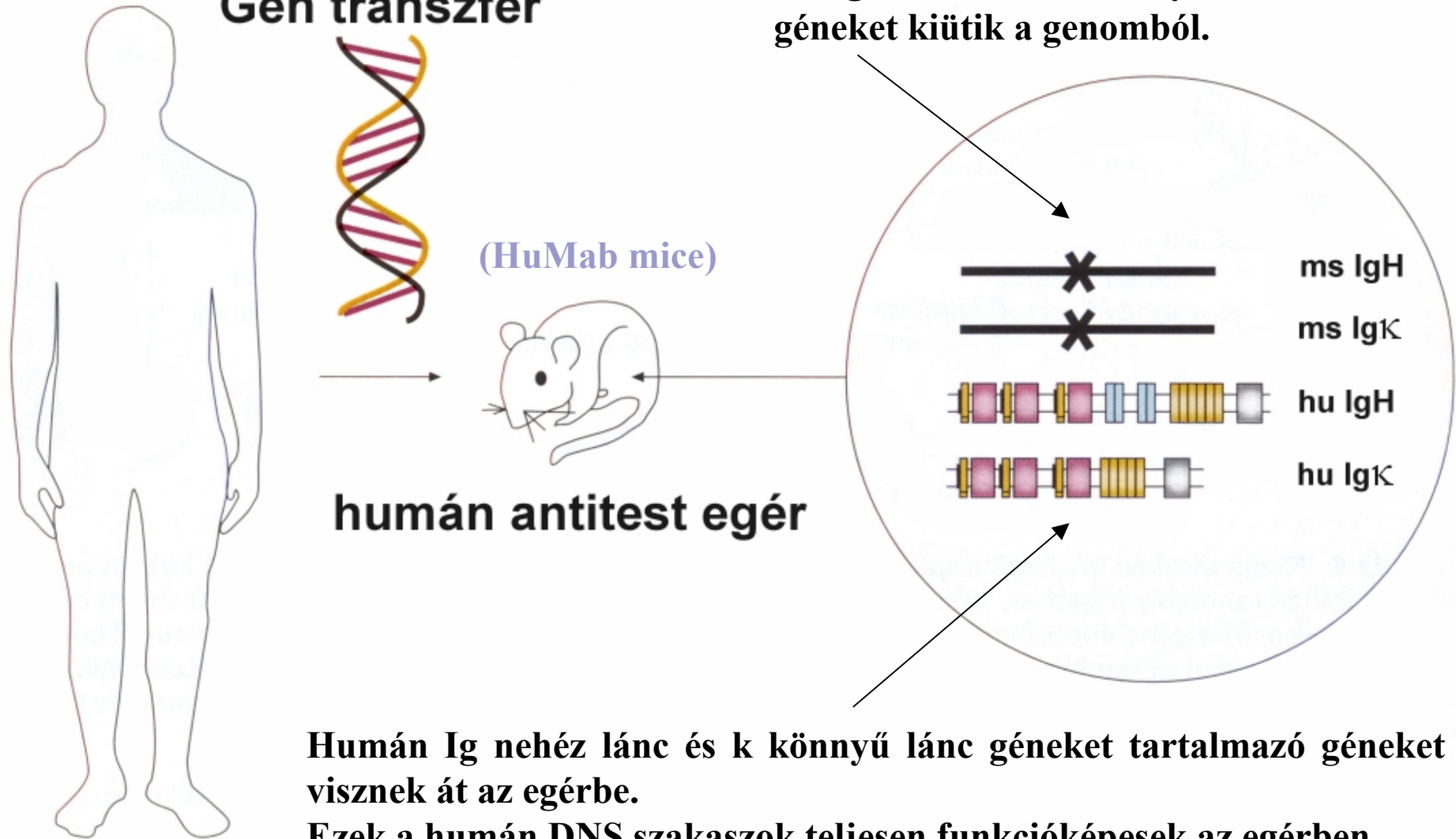
**Ez a „mini antitest”
egyetlen polipeptidláncba kapcsolva is
képes az antigén kötésre.**

ScFv-fág könyvtár tesztelése

Genetikailag módosított egerek

Gén transzfer

Az egér nehéz és κ könnyű láncát kódoló géneket kiütik a genomból.

Humán Ig nehéz lánc és κ könnyű lánc géneket tartalmazó géneket visznek át az egérbe.

Ezek a humán DNS szakaszok teljesen funkcióképesek az egérben.

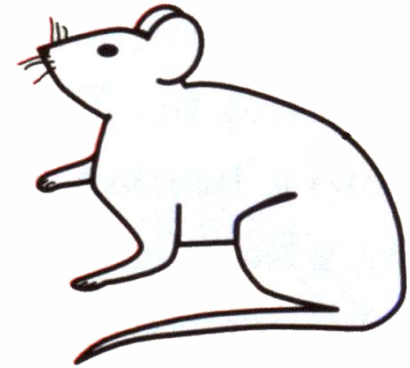
Transz-kromoszómális egér

A 21 kromoszómapárja mellett az ilyen egér minden sejtje még egy „humán mini-kromoszómát” is tartalmaz,

melyet a humán 14-es (nehéz lánc) és 2-es (k könnyű lánc) kromoszómákból alakítottak ki.

A mini kromoszóma hordozza a teljes germ line nehéz és k könnyű lánc gén klasztereket.

Az egerek segítségével szinte tökéletesen lehet utánózni az emberi antitest választ egerekben.

Nevezéktan

A monoklonális antitestek generikus elnevezésére nemzetközileg elfogadott ajánlások:

1. A *-mab* végződést kell alkalmazni a monoklonális antitesteknél és a fragmentumoknál

2. Az antitest forrását jelölni kell a névben:

- a = patkány
- e = hörcsög
- i = főemlős
- o = egér
- u = humán
- xi = kiméra
- zu = humanizált

3. A cél betegségcsoportra utaló szótagot is tartalmaznia kell a generikus elnevezésnek

- *-vir-* = virális betegségek
- *-bac-* = bakteriális fertőzések
- *-lim-* = immunmodulátor
- *-les-* = infekciós léziók
- *-col-* = colon tumorok
- *-mel-* = melanoma
- *-mar-* = mamma tumorok
- *-got-* = testis tumorok
- *-gov-* = ovariális tumorok
- *-pr(o)-* = prosztata tumorok
- *-tum-* = egyéb tumorok
- *-cir-* = cardiovascularis betegségek

4. Egy határozott, megfelelő előtagot kell választani, hogy egyedi nevet kapjon a monoklonális antitest.

5. A név különböző kulcs elemeinek sorrendje kötött:

1) Egyedi előtag

2) Betegségcsoportra utaló szótag

3) Antitest forrására utalás

4) *-mab* végződés

6. Ha a termékhez konjugálva van valamilyen kémiai vagy radioaktív anyag, egy második szó hozzáillesztésével utalnak erre a generikus elnevezésben.

(US Adopted Name (USAN) Tanács ajánlása)

Készítmények előállítása

A kereskedelemben kapható monoklonális antitest készítményeket emlős sejtekben termelik.

- rágcsáló antitestek - közvetlenül az eredeti hibridómából
  - kiméra
  - humanizált
  - fág display
- } a rekombináns géneket vissza kell juttatni
- emlős sejtekbe a megfelelő folding és glikoziláció eléréséhez

Az alternatív előállítási lehetőségekkel még nincs sok tapasztalat

- élesztőben
- bakteriális kultúrában
- növényekben

Cost / benefit

Monoklonális antitest termelés emlős sejt kultúrában nagyon dárta.

Akkor gazdaságos, ha $>100 \mu\text{g/ml}$ -nél többet tud előállítani.

Általában a kezelés (pl. tumoros betegeknél) ismételten több száz mg antitest beadását igényli.

Bár hatásos, ez nagyon megnöveli a kezelés költségeit.

Olyan transzgenikus állatok (tehén, kecske) előállítása oldhatja meg ezt a problémát, melyeknek pl. tejükből tudjuk kinyerni a monoklonális antitesteket.

Diagnosztikus monoklonális antitestek

Generikus név	Gyári név	Indikáció
Technécium-99m-acitumomab	CEA-scan	Metasztatikus kolorektális karcinóma
Imicromab penetrate	MyoScint	Myocardiális infarktus
Satumomab pendetide	OncoScint CR/OV	Colorectális és ovariális rák
Capromab	ProstataScint	Prostata adenokarcinoma
Nofetumomab	Verluma	Kissejtes tüdőrák

FDA által bejegyzett terápiás monoklonális antitestek

Termék neve	Specificitása	Típusa	Alkalmazási terület	Év
Orthoclone OKT3	CD3	egér	Transzplantátum rejekció	1986
ReoPro	GpIIb/gpIIa	kiméra Fab	Kardiovaszkuláris betegségek	1994
Rituxan (mabthera)	CD20	kiméra	Non-Hodgkin lymphoma, rheumatoid arthritis	1997
Zenapax	CD25	humanizált	Transzplantátum rejekció	1997
Remicade	TNF α	kiméra	Crohn betegség, rheumatoid arthritis	1998
Simulect	CD25	kiméra	Transzplantátum rejekció	1998
Synagis	RSV	humanizált	Respiratorikus syncytium vírusfertőzés	1998
Herceptin	Her-2	humanizált	Metasztatikus emlőrák	1998
Mylotarg	CD33	humanizált	Akut myeloid leukémia (AML)	2000
Campath	CD52	huamnizált	B sejtes krónikus limfoid leukémia (B-CLL)	2001
Zevalin	CD20	egér	B sejtes non-Hodgkin-lymphoma	2002
Erbitux	EGFR	kiméra	Colorectális carcinoma (EGFR+ tumorok?)	2004
Avastin	VEGF	humanizált	Colorectális carcinoma	2004
Tysabri	$\alpha 4\beta 1/7$ integrin	humanizált	Sclerosis multiplex	2004

Fő betegségcsoportok

- Immunológiai (autoimmun, immunszuppresszió)
- Tumorok

Immunszuppresszió szervtranszplantáció után

- **OKT-3** (anti-CD3) T-sejt depletáló hatás

- **daclizumab (Zenapax):**
  - Egér myeloma sejtvonalban előállított, humanizált IgG1 monoklonális antitest
  - IL-2 receptor alfa alegység (CD25):
    - Nagy affinitású receptor, aktivált T-sejteken
  - Celluláris immunválasz gátlás

- **basiliximab (Simulect)**
  - Egér myeloma sejtvonalban előállított kiméra antitest
  - CD25

Autoimmun, gyulladásoos betegségek kezelése - TNF α blokkolók

■ **adalimumab (Humira)**

- CHO sejtvonalonban előállított humán monoklonális antitest
- TNF-hez kötődik és gátolja a p55 és p75 TNF receptorokhoz való kötődést
- Terápiás javallatok:
  - RA, polyartikuláris juvenilis idiopáthiás arthritis, arthritis psoriatica, spondylitis ankylopoetica, Crohn-betegség, Psoriasis

Autoimmun, gyulladássos betegségek kezelése - TNF α blokkolók

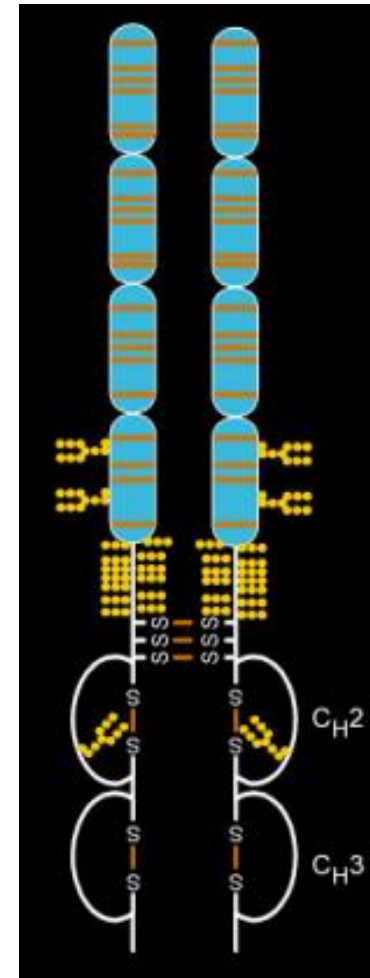
■ **infiximab (Remicade)**

- Emlős sejtvonalban előállított, kiméra antitest
- TNF-alfa szolubilis és membránkötött formája
- Terápiás javallatok:
  - RA, polyartikuláris juvenilis idiopáthiás arthritis, arthritis psoriatica, spondylitis ankylopoetica, Crohn-betegség, Colitis ulcerosa, Psoriasis

Autoimmun, gyulladásos betegségek kezelése - TNF α blokkolók

■ Etanercept (Enbrel)

- TNFR2 és IgG1 hehézlánc fúziós fehérje.
- A természetesen is előforduló szolubilis TNFR-k hatását utánozza.

TNF α blokkolók mellékhatásai

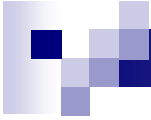
- TBC iránti fogékonyságot növeli
- Antifoszfolipid szindróma-szerű tünetek
- Szívelégtelenséget rontja
- Bakteriális fertőzések esélyét növeli
- Malignus tumorok száma nő (?)

Autoimmun, gyulladásoos betegségek kezelése

■ efalizumab (Raptiva)

- CHO, humanizált
- Leukocita funkcionális antigén 1 (LFA-1)
  - LFA-1 ICAM-1 interakció gátlása
- Psoriasis

Autoimmun, gyulladássos betegségek kezelése

■ rituximab (Mabthera)

- CHO sejtvonalba előállított, kiméra
- CD20
- B-sejt depléció
  - CDC
  - ADCC
  - Apoptózis indukció CD20-on keresztül

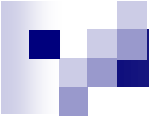
■ Terápiás javallat: RA + NHL

Rheumatoid arthritis - “biológiai terapiák”

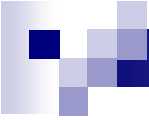
- Anti-TNF (Humira, Remicade, Enbrel)
- Rekombináns IL-1R antagonistá (Anakinra)
- Anti-CD20 (Rituximab)
- Ig-CTLA-4 fúziós fehérje (Abatacept)

A hagyományos szerekkel kombinálva illetve azok kiváltására.

Daganatos betegségekben alkalmazott ellenanyag készítmények: EGFR

- Epidermális növekedési faktor receptor
  - Transzmembráb glikoprotein, I-es típusú tirozin kináz
  - EGFR (HER1, c-Erb-B-1), HER2, HER3, HER4
  - Sejtproliferáció a hám eredetű szövetekben
  - Fokozott expresszió számos daganatban

Daganatos betegségekben alkalmazott ellenanyag készítmények: EGFR

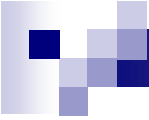
■ **panitumumab (Vectibix)**

- CHO sejtvonalba előállított, humán antitest
- EGFR (HER1)
- Gátolja az összes ligand által kiváltott receptor autofoszforilációt
- Receptor-antitest komplex internalizációja
- Apoptózis indukció, VEGF, IL-8 termelés csökkenés

Daganatos betegségekben alkalmazott ellenanyag készítmények: panitumumab

- Terápiás javallat (monoterápiás):
    - Áttétes kolorektális karcinóma, ha vad típusú KRas-t expresszál
- ÉS
- A korábban alkalmazott kemoterápiás protokollok sikertelenek voltak

Daganatos betegségekben alkalmazott ellenanyag készítmények: EGFR

■ **cetuximab (Erbitux)**

- SP2/0 sejtvonalba előállított, kiméra
- EGFR (HER1)
- Panitumumab-al lényegében megegyező hatásmechanizmus és indikáció
- +ADCC

Daganatos betegségekben alkalmazott ellenanyag készítmények

■ **trastuzumab (Herceptin)**

- CHO sejtvonalba előállított, humanizált
- 2-es típusú epidermális növekedési faktor receptor (HER2)
- Primer emlőkarcinóma 20-30%-a fokozott expresszió
- HER2 extracelluláris domén leválhat a sejtfelszínről (p105), szérumból kimutatható
- Fokozott HER2 expresszió igazolása: ICH, FISH, CISH, (real-time PCR)
- ADCC

Daganatos betegségekben alkalmazott ellenanyag készítmények: trastuzumab

■ Terápiás javallatok:

□ Metasztatikus emlőkarcinóma:

■ Monoterápia

- Korábban már 2 kemoterápiás ciklust kapott

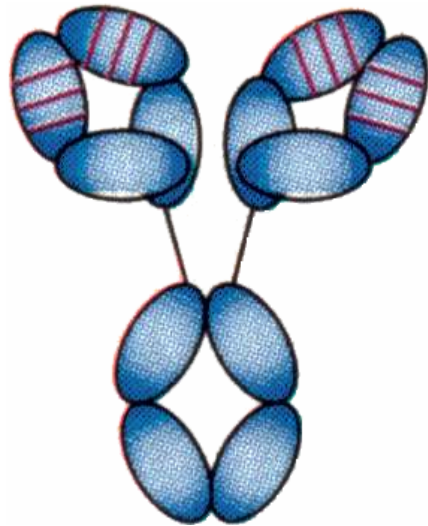
■ Kombinációban

- Taxánokkal kombinálva
- Aromatáz inhibitorral kombinálva

□ Korai emlőkarcinóma

- Műtét, kemoterápia, sugárkezelés után

Trastuzumab / Herceptin

Rekombináns humanizált monoklonális antitest, amely nagy affinitással kötődik a HER2 receptor extracelluláris doménjéhez.

A rekombináns antitestet úgy állították elő, hogy a rágcsáló muMAb 4D5 antitest CDR-it egy humán IgG1 antitestbe ültették át.

Indikáció: metasztatikus emlő karcinoma, amely overexpresszálja a HER2 onkogént.

Hatás: *in vivo* és *in vitro* citosztatikus és citoxikus számos HER2-t overexpresszáló tumor sejtvonalon.

Hatásmód: ADCC

Adagolás: 4 mg/ttkg telítő dózis, majd

hetente 2 mg/ttkg fenntartó dózisok.

Átlagos féléletideje 5,8 nap.

16-32 hétig adagolva ezzel a sémával 79-123 µg/ml átlagos szérumszintű steady state állapotot lehet elérni.

Klinikai felhasználhatóság:

- **kombinációban kemoterápiával (469 beteg)**

pacitaxel vagy antracyclin, cyclophosphamid kombinációval

79% vs 68% 1 éves túlélés

- **monoterápiában (222 beteg)**

HER2-t overexpresszáló metasztatikus emlőrákos betegek, akik relapsusba kerültek 1-2 kemoterápiás kúra után

14%-ban volt teljes vagy részleges hatás

Biztonsági megfontolások:

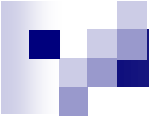
- **súlyos hiperszenzitív reakció**
- **anafilaxia**

leggyakrabban az első infúzió során.

Megelőzés: premedikáció antihisztaminokkal és/vagy kortikoszteroidokkal.

Egyéb mellékhatások:

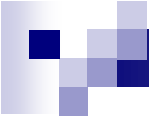
- **dyspnoe**
- **non-cardiogen pulmonaris oedema**
- **acut respiratory distress syndrome**
- **súlyos infúziós reakciók.**

Daganatos betegségekben alkalmazott ellenanyag készítmények: VEGF

■ **bevacizumab (Avastin)**

- CHO sejtvonalba előállított, humanizált
- Vaszkuláris endotheliális növekedési faktor (VEGF) angiogenezis fő stimulátora
- Az antitest a VEGF-hez kötődik, gátolja a VEGFR-1 és VEGFR-2-höz való kötődést az endothel sejtek felszínén
- Tumor érrendszer normalizációja, angiogenezis gátlása

Daganatos betegségekben alkalmazott ellenanyag készítmények: bevacizumab

- Terápiás javallatok (kombinációban):
  - Metasztatikus vastagbél, és végbél karcinóma
  - Metasztatikus emlőkarcinóma
  - Nem kissejtes tüdőkarcinóma
  - Vese karcinóma

Daganatos betegségekben alkalmazott ellenanyag készítmények

- **rituximab (Mabthera)**

- NHL

- **alemtuzumab (Mabcampath)**

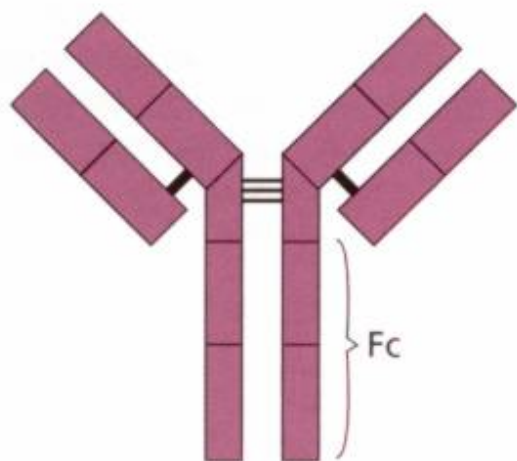
- B-CLL

- CD52

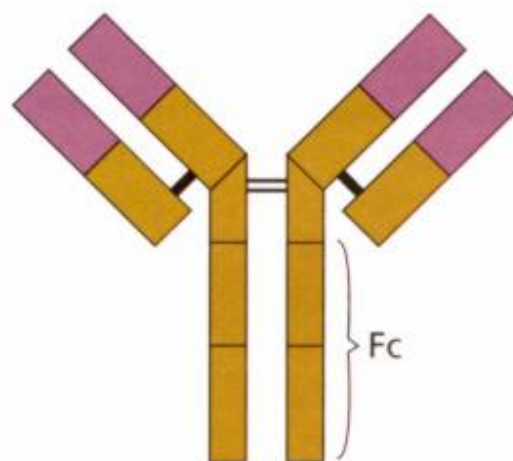

Abciximab / Reopro

Fab fragmentuma a 7E3 humán/rágcsáló kimera monoklonális antitestnek.

rágcsáló 7E3 IgG

kiméra 7E3 IgG

kiméra 7E3 Fab
abciximab
ReoPro

Hatásmechanizmus:

A thrombociták GPIIb/IIIa receptorához kötődik.

Ez egy az integrinek családjába tartozó adhéziós molekula, melynek nagy szerepe van a TCT-k aggragációjában.

Abciximab meggátolja a fibrinogénnek, a von Willenbrand faktornak és más adhéziós molekuláknak az aktivált TCT-k felszínén található GPIIb/IIIa receptrohoz.

Klinikai felhasználás:

Megelőzi a kardiális ischaemiás komplikációkat a percutan coronaria intervenció során. (EPIC, EPILOG, EPISTENT study-k)

Konvencionális terápiára nem reagáló instabil angina pectoris kezelése (CAPTURE study)

Fertőzéssel szembeni védelem

■ palivizumab (Synagis)

- Humanizált
- RSV A és B altípus
- A célsejttel történő fúzióért felelős fehérje ellen
- Terápiás javallatok:
  - RSV járvány kezdetén a 35.-ik gesztációs héten vagy korábban született, 6 hónapnál fiatalabb csecsemőknek
  - 2 évesnél fiatalabb gyermekeknek, akik az utóbbi hat hónapon belül bronchopulmonális dysplasia miatt kezelést igényeltek.
  - 2 évesnél fiatalabb, haemodinamikailag jelentős veleszületett szívbetegségben szenvedő gyermekeknek.

Klinikai vizsgálatok

- Monoklonális antitestek:
  - 1500 folyamatban lévő vizsgálat
- TNF-gátlás:
  - 500 folyamatban lévő vizsgálat
- Sejt alapú terápiák (beleértve az őssejt és tissue engineering technikákat)
  - 10000-nél több folyamatban lévő vizsgálat